

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-5-81-19>

УДК 159.952 13:[37.016:19]:004.031.42

Покась Л.А.¹Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова

Діхтяренко А.М.

Комунальний заклад «Росавська ЗОШ І–ІІІ ступенів»

РЕЗУЛЬТАТИ ПЕДАГОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ЩОДО ВПЛИВУ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НА ФОРМУВАННЯ ІНТЕРЕСУ СТАРШОКЛАСНИКІВ ДО ГЕОГРАФІЇ НА ПРОФІЛЬНОМУ РІВНІ НАВЧАННЯ

Анотація. У статті зазначено думку про оновлення вітчизняного освітнього шкільного процесу з географії на профільному рівні навчання шляхом систематичного використання інноваційних технологій. Автори доводять ефективний вплив інтерактивних методів на підвищення інтересу старшокласників до навчання географії. Розкрито можливості інтерактивних методів як елементів інноваційної освітньої технології для формування в учнівської молоді мотивації до навчання географії через компетентнісний та діяльнісний підходи в контексті профільного навчання. Запропоновано модель як методичну систему використання інтерактивних методів навчання у шкільному освітньому процесі з географії на профільному рівні. Продемонстровано результати педагогічного експерименту, проведеному в реальних умовах у закладах загальної середньої освіти міста Києва та області.

Ключові слова: географія, профільний рівень навчання, учні, інтерес, модель, методика, інтерактивні методи, експеримент.

Pokas Liliia

Kyiv National Pedagogical University named after M. Dragomanov

Dikhtiarenko Alona

Communal Institution

«Rosavska Secondary School of I–III degrees»

THE RESULTS OF PEDAGOGICAL RESEARCH ON THE IMPACT OF INTERACTIVE METHODS ON THE FORMATION OF INTEREST OF HIGHT SCHOOL STUDENTS IN GEOGRAPHY AT THE PROFILE LEVEL OF EDUCATION

Summary. The idea of updating the domestic educational school process in geography at the profile level of education through the systematic use of innovative technologies is indicated in the article. Analysis of the literature sources and the study of the current state of practice have shown that interactive methods are not a new phenomenon in pedagogical science, but the problem is multifaceted and multifunctional for research. Accompanying methodological material to identify the influential effect of interactive methods on the formation of interest in teaching geography to high school students was developed in the process of experimental work. The possibilities of interactive methods as elements of innovative educational technology for the formation of students' motivation to learn geography through competency and activity approaches in the context of specialized training were revealed. The authors prove the effective influence of interactive methods on increasing the interest of high school students in learning geography. It is shown that the educational activity of high school students in geography at the profile level will be more effective if it is based on the motivational attitude of students to learning. The authors argue that the innovative approach creates conditions for influencing each participant in the educational process, and it is a didactic means of finding and acquiring new knowledge, a pedagogical way to identify individual requests, interests, judgments of students. The mechanism as a methodical system of using interactive teaching methods in the school educational process in geography at the profile level was proposed. The article analyzes the modern pedagogical technology possibilities as the way of increasing the motivational component of the high school geography education. The results of a pedagogical experiment conducted in real conditions in general secondary education institutions of Kyiv and the region were demonstrated. It has been proven that interactive methods are one of the leading factors in the effective learning, as they provide active knowledge of the world and can influence the formation of a lasting interest in learning.

Keywords: geography, profile level of education, students, interest, model, technique, interactive methods, experiment.

Постановка проблеми. Прискорення розвитку науки, оновлення техніки, поява нових технологій, збільшення кількості інформації та накопичення знань, висувають високі вимоги до сучасної шкільної системи освіти, задовольнити які, використовуючи лише традиційні засоби і методи навчання стає складно. Саме тому перед закладами загальної середньої освіти стоять завдання удосконалення освітнього про-

цесу, спрямованого на виконання соціального замовлення суспільства – підготовка випускника з високим рівнем освіти та інформаційної культури, адаптованого до умов життя в контексті сталого розвитку суспільства. Як показує практика розвинутих європейських країн, застосування інноваційних технологій у всіх сферах педагогічної теорії та практики, за своїм змістом, формами і методами є досить привабливою, децю

¹ ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6791-4507>

новою, адаптованою до розуміння дітьми нового покоління і результативною.

Існування системи освіти в сучасному інноваційному суспільстві потребує поєднання розвитку критичного мислення із формуванням інформативності, компетентності, діяльності [2]. За таких умов урок потребує досконалості, і потрібно усвідомити, що не кожний предмет має у своєму арсеналі таке розмаїття форм і засобів навчання, які можна застосовувати при викладанні географії.

Географія як шкільний предмет, покликаний формувати в учнів цілісну систему уявлень на світ, формує їх мислення, географічну, економічну, політичну, екологічну освіченість, культуру та компетентність, вимагає переосмислення технологічних і методичних підходів до її вивчення у закладах загальної середньої освіти [3].

Таким чином, географічна освіта в широкому розумінні стає реальною освітою майбутнього. Освіта і сталий розвиток – це процеси, що мають багато спільного. Вони спрямовані на майбутнє і покликані забезпечити якісне життя наступних поколінь, підготувати людину до життя у суспільстві, у якому постійно відбуваються зміни, сформувати готовність використовувати набуті протягом шкільного періоду теоретичні знання, гнучкість та уміння застосовувати різних життєвих ситуаціях власний досвід.

Реформування шкільної географічної освіти має на меті зробити її більш якісною шляхом забезпечення широких можливостей для розвитку і самореалізації особистості з новим діяльнісним мисленням [3; 4]. Ще більш широкі можливості удосконалення існують в межах профільної освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вчені, зокрема В. Макачук та Н. Потапова, які займаються вивченням питань, пов'язаних з необхідністю впровадження інноваційних технологій освітній процес школи з метою розв'язання завдань її реформування, однією з головних причин, що гальмують цей процес, називають поширений серед значної кількості шкільних учителів усталений консерватизм. Це зумовлено тим що, досвід педагогів-новаторів впроваджується несистемно (запозичуються лише окремі елементи, прийоми, методи або форми навчання), на нетривалий час; поступово бере гору особистий погляд на процес навчання з незначними залишками від передового педагогічного досвіду.

Проблемам інтерактивного навчання посвячено дослідження сучасних науковців К. Баханова, О. Біди, М. Братко, Г. Волошиної, І. Дичківської, Л. Пироженко, О. Пехоти, О. Пометун, В. Ревенко, Г. Самохіної та інших. Можливості інтерактивних освітніх технологій при вивченні базових дисциплін перебували у колі уваги О. Біди, Л. Богданової, С. Капіруліної, І. Маркової, Л. Покась та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Інтерактивне навчання у вітчизняній освіті знайшло своє відображення і в роботі вчителів-практиків: В. Бурноса, А. Діхтяренко, А. Євтушенко, А. Задой, Л. Засенка, Н. Кріт, В. Надтоки, В. Яценка та ін. Водночас, у дослідженнях згаданих авторів, що стосуються

різних аспектів використання інтерактивного навчання, методичні засади його залишаються недостатньо вивченими в теорії та методиці навчання географії. Так постає проблема щодо потреби та можливості вдосконалення освітньої діяльності на рівні профільного навчання в умовах модернізації шкільної освіти в контексті компетентнісного та діяльнісного підходів. Також залишається не дослідженим питання комплексної перевірки впливу інтерактивних методів на інтерес учнівської молоді до навчання з географії на профільному рівні.

Формування цілей статті. Об'єктом нашого дослідження є освітній процес з географії у профільних класах.

Предмет дослідження – становлять інтерактивні методи освітнього процесу як засоби підвищення інтересу учнів старшої школи до вивчення географії.

Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні можливості інтерактивних методів на підвищення інтересу у старшокласників до географії, підтвержене експериментальною перевіркою проведеною в реальних умовах освітнього процесу на профільному рівні у закладах загальної середньої освіти № 53, 115 міста Києва та комунальному закладі Росавської ЗОШ I–III ступенів Київської області.

Основні завдання дослідження:

1. Вивчити стан проблеми у психолого-педагогічній та методичній літературі, теорії та практиці навчання географії.

2. Продемонструвати механізм використання інтерактивних методів в освітньому процесі з географії на рівні профільного навчання як засобу підвищення інтересу учнів до предмету.

3. Довести ефективність запропонованої методичної системи навчання з географії для учнів 10 класів профільної школи в умовах освітнього процесу.

Виклад основного матеріалу дослідження. У результаті формувального етапу експерименту було одержано дані, що засвідчили ефективність запропонованих педагогічних умов, рекомендованих навчальною програмою [1], які ґрунтувалися на застосуванні інтерактивних методів в освітньому процесі географії профільного рівня. У процесі дослідно-експериментальної роботи було досліджено зміни, які відбулися в процесі розвитку мотивації учнів щодо застосування інтерактивних методів в освітньому процесі географії профільного рівня; зміни в рівні сформованості знань та вмінь учнів з географії.

Для визначення критеріїв ефективності впровадження інтерактивних методів та їх вплив на формування інтересу старшокласників до географії були використані ті ж анкети, що й на початку експерименту.

Проаналізуємо результати дослідно-експериментальної роботи з формування мотиваційного критерію. Як бачимо з таблиці 1, найбільше мотивація до використання інтерактивних методів сформована в учнів (ЕГ – експериментальна група) на середньому та достатньому рівні, що свідчить про те, що переважна більшість учнів певною мірою мотивовані на інноваційну діяльність у порівнянні з учнями КГ (контрольна група).

Таблиця 1

Оцінка рівнів сформованості мотиваційного критерію до застосування інтерактивних методів у контрольних та експериментальних класах до та після формульовального експерименту

Рівні	До експерименту		Після експерименту	
	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
	%	%	%	%
Початковий	25,0	21,5	6,7	13,6
Середній	31,1	31,1	21,1	33,9
Достатній	36,7	39,5	58,3	42,9
Високий	7,2	7,9	13,9	9,6
Усього	100	100	100	100

Результати використання інтерактивних методів на уроках географії у профільній школі засвідчили, що суттєві зміни відбулися в досягненні учнями експериментальної групи високого рівня сформованості мотивації (7,2 % на початку та відповідно 13,9 % – наприкінці експерименту); натомість частка учнів, які мають низький рівень мотивації, зменшилася в експериментальній групі з 25,0 % на початку експерименту до 6,7 % наприкінці.

Дослідження мотиваційного критерію застосування інтерактивних методів на уроках географії показало, що, на відміну від результатів початкового зрізу на початку експерименту, де характер мотивів мав майже однакову спрямованість в усіх досліджуваних класах, його показники значно зросли на високому й достатньому рівнях в експериментальній групі. Домінуючими мотивами після формульовального експерименту стали: прагнення до самовдосконалення; намагання самостійно використовувати інтерактивні методи та засоби. Розглянемо стан рівня сформованості когнітивного критерію досліджуваних умов після формульовального етапу експерименту.

Таблиця 2

Оцінка рівнів сформованості когнітивного критерію до застосування інтерактивних методів до та після формульовального етапу експерименту

Рівні	До експерименту		Після експерименту	
	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
	%	%	%	%
Початковий	42,2	41,8	5,0	32,2
Середній	3,3	32,8	27,8	35,0
Достатній	20,0	20,9	47,8	25,4
Високий	4,5	4,5	19,4	7,4
Усього	100	100	100	100

Як засвідчили результати експерименту, використання інтерактивних методів на уроках географії сприяло зростанню рівня їхніх знань про сутність і особливості інтерактивних методів та засобів. Найбільш суттєве зростання в експериментальній групі спостерігається на високому (з 4,4 % на початку до 19,4 % наприкінці експерименту) та достатньому (20,0 % на початку експерименту та 47,8 % – наприкінці) рівнях сформованості

знань. Натомість знизилася кількість школярів, які мають низький рівень знань (42,2 % на початку експерименту проти 5,0 % наприкінці).

Підвищенню рівня сформованості когнітивного критерію сприяло те, що під час освітнього процесу особлива увага приділялася ознайомленню із інтерактивними засобами та методами, виробленню алгоритму роботи з інтерактивними системами та методами.

Проведений аналіз дозволив виділити найбільш помітні зміни в експериментальній групі серед таких показників: знання про сутність, види, форми і засоби інтерактивних методів, засобів та систем.

Проаналізуємо результати рівня сформованості діяльнісного критерію використання інтерактивних методів на уроках географії. Динаміка рівнів сформованості вмінь учнів застосовувати інтерактивні методи, засоби та системи представлена в таблиці 3.

Таблиця 3

Оцінка рівнів сформованості діяльнісного критерію до використання інтерактивних методів до та після формульовального етапу експерименту

Рівні	До експерименту		Після експерименту	
	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
	%	%	%	%
Початковий	51,1	48,0	4,4	35,0
Середній	32,2	35,0	38,4	32,2
Достатній	14,5	14,7	47,8	25,4
Високий	2,2	2,3	9,44	7,34
Усього	100	100	100	100

Результати формульовального етапу експерименту щодо вмінь учнів використання інтерактивних методів засвідчили, що найбільш значущий результат було отримано на високому (зростання на 7,34 %, 2,2 % в ЕГ на початку експерименту проти 9,4 % – наприкінці експерименту) та достатньому (зростання на 33 %: 14,4 % в ЕГ на початку експерименту і 47,8 % – відповідно наприкінці) рівнях. Ми пов'язуємо отримані результати з тим, що під час освітнього процесу були застосовані продуктивні умови, а інтерактивні методи – коректними й доцільними для використання старшокласниками.

У контрольних групах також відбулися зрушення у сформованості високого та достатнього рівня до використання інтерактивних методів: 2,3 % за високим рівнем сформованості вмінь на початку експерименту проти 7,3 % наприкінці та 14,7 % за достатнім рівнем сформованості готовності на початку експерименту і 25,4 % – наприкінці експерименту. Більш низькі показники у контрольних групах можна пояснити фрагментарним характером реалізації обраних для експерименту умов освітнього процесу.

Зміни в діяльнісному компоненті засвідчують підвищення рівня сформованості вмінь учнів експериментальних груп виконувати такі дії та операції: створювати освітні презентації; здійснювати відбір найбільш доцільних форм, методів та засобів, які можуть бути застосовані на уроках географії.

Діагностика рівня діяльнісного критерію засвідчила, що на початковому етапі експерименту виявлено низький рівень сформованості багатьох умінь. Аналіз результатів формувального етапу експерименту показав ефективність використання інтерактивних методів на уроках географії у профільній школі.

Загальні результати експериментальної роботи з використання інтерактивних методів на уроках географії у профільній школі представлено в таблиці 4. За результатами мотиваційного, когнітивного, діяльнісного критеріїв ми одержали позитивні вихідні дані. Так, розподіл учнів за рівнями експериментальних груп після формувального етапу експерименту такий: початковий рівень – 12,4 % учнів (проти 41,7 % на початку експерименту), середній – 20,2 % (38,3 %), достатній – 42,7 % (13,3 %), високий – 24,7 % (6,7 %). У школярів контрольних груп відбулися незначні зміни у показниках відповідної готовності: початковий рівень – 26,0 % (40,7 %), середній – 44,6 % (39,5 %), достатній – 18,1 % (13,0 %), високий – 11,3 % (12,3 %), що засвідчує значну результативність учнів експериментальних груп.

Таблиця 4

Загальні результати про рівень сформованості інтересу до використання інтерактивних методів на уроках географії до та після експерименту

Рівні	КГ		ЕГ	
	До	після	До	після
	%	%	%	%
Початковий	40,7	26,0	41,7	12,4
Середній	39,5	44,6	38,3	20,2
Достатній	13,0	18,1	13,3	42,7
Високий	6,8	11,3	6,7	24,7
Всього	100	100	100	100

Відтак, наведені узагальнені результати дослідження свідчать про позитивні зміни в експериментальних групах за всіма критеріями інтересу учнів до географії за умов використання інтерактивних методів. Учні цих класів показали значний рівень мотивації, глибокі знання та достатній рівень сформованості вмінь користування інтерактивними засобами та системами.

Отже, аналіз результатів дослідно-експериментальної роботи засвідчив, що використання інтерактивних методів на уроках географії у профільній школі можливо за умови теоретичного обґрунтування, розробки й впровадження в практику освітнього процесу таких умов:

1) створення інформаційного середовища, що сприятиме усвідомленню учнями цінності, необхідності та потреби використання інтерактивних методів у навчальному процесі;

2) формування відповідних знань, умінь і навичок щодо використання інтерактивних методів в освітній діяльності;

3) побудова освітнього процесу з обов'язковим включенням інтерактивних методів та їх елементів.

Висновки з даного дослідження. За умов сучасного потоку інформації традиційними засобами освіти та традиційними технологіями неможливо адаптувати учнів до сучасних стандартів. Введення профільного навчання було продиктовано соціальною необхідністю, заснованою на ідеях особистісно-орієнтованого, компетентісного та діяльнісного підходів. Навчання на профільному рівні має за мету – створення максимально сприятливих умов для розвитку особистості та спрямоване на те, щоб зробити освітній процес на останніх етапах шкільного навчання таким, що відповідатиме реальним запитам учнів щодо орієнтації у виборі майбутньої професійної діяльності. У зв'язку з цим постає питання активізації самопідготовки та тьюторства. Тому домінують інтерактивні технології в освіті, максимальне наближення освітнього процесу до потреб реального життя. Розроблена нами методична система впровадження інтерактивних методів в освітній процес з географії на профільному рівні навчання допомогла виявити умови формування стійкого інтересу до навчання шляхом перетворення навчальної діяльності (активності, дієвості, самостійності) в контексті широкого систематичного використання інновацій та дозволила стверджувати, що рівень пізнавального інтересу старшокласників до географії зростатиме. Нові характеристики навчальної діяльності у процесі нашого дослідження забезпечують взаємозв'язок навчання і пізнання, сприяють при цьому формуванню інтересу як наслідку активної позиції учня.

Список літератури:

1. Географія та економіка. 6-11 кл: навчальні програми / Укладач Р.В. Гладковський. Харків : Видавництво «Ранок», 2018. 192 с.
2. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології : навчальний посібник / І.М. Дичківська. Київ, 2004. 352 с.
3. Покась Л.А., Стаднюк Ю.Ю. Модель формування пізнавальних умінь учнів у процесі навчання фізичної географії. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова*. Серія 5 : Педагогічні науки: реалії та перспективи : зб. наук. праць. Київ, 2018. Вип. 60. Т. 2. С. 79–82.
4. Нова українська школа. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola> (дата звернення: 20.03.2020).

References:

1. Hladkovskij, R.V. (2018). *Neohrafija ta ekonomika. 6-11 kl.: navchalni prohramy*. Kharkiv: Vydavnytvo «Ranok», 192 s.
2. Dychkivska, I.M. (2004). *Innovacijni pedahohichni tehnolohiji: navchalnyj posibnyk*. Kyiv, 352 s.
3. Pokas, L.A., & Stadnjuk, Ju.Ju. (2018). Model formuvannja piznavalnyx umiv uchniv u procesi navchannja fizychnoji heohrafiji. *Naukovyj chasopys Nacionalnoho pedahohichnoho univertsytetu imeni M.P. Drahomanova*. Serija 5 : Pedahohichni nauky: realiji ta perspektivy: zb. nauk. prac. Kyiv, vyp. 60, t. 2, s. 79–82.
4. Nova ukrainska shkola. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola> (data zvernennja: 20.03.2020).